

Akılcı Olmayan İnanç Ölçeğinin Geliştirilmesi* ve Kısaltma Çalışmaları

A. Sibel Türküm**

ÖZET

Bu araştırma, akılcı olmayan inançları ölçmek amacıyla Akılcı Olmayan İnanç Ölçeği'nin (AOİÖ) geliştirilmesi ve bu ölçeğin kısaltılması (AOİÖ-K) çalışmalarından oluşmaktadır. 29 maddeden oluşmakta olan AOİÖ'nin güvenilirliği, içtutarlılık katsayısı (.84) ve test-tekrar test yöntemi (.93) kullanılarak incelenmiştir. 15 maddeden oluşmakta olan AOİÖ-K'nin güvenilirlik çalışmaları da, içtutarlılık katsayısı (.75) ve test-tekrar test yöntemi (.81) kullanılarak incelenmiştir. Faktör analizi bulguları, AOİÖ'nün toplam varyansının % 50'sinin, AOİÖ-K'nin ise % 42.9'unun açıklandığını yansıtmaktadır. Madde analizi ve sınav kaygısı, depresyon, inanç ölçekleri kullanılarak yapılan geçerlik çalışmalarına dayalı olarak, AOİÖ'nün alanda kullanılabilir psikometrik yeterlikte olduğu, AOİÖ-K'nin ise ek geçerlik çalışmalarıyla incelenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Akılcı Olmayan İnanç Ölçeği, geçerlik, güvenilirlik.

SUMMARY: *The Development of Irrational Belief Scale and Studies of Minimizing the number of items*

This study contains of developing The Irrational Belief Scale (IBS) and briefing studies (IBS-S). For reliability of IBS, which contains 29 items, Cronbach Alpha coefficient (.84), and test-retest correlation (.93) were obtained. For reliability of IBS-S which contains 15 items, Cronbach Alpha coefficient (.75), and test-retest correlation (.81) were obtained. The results of factor analysis showed that IBS was accounted for 50.0 % of the variance and, IBS-S was 42.9 %. Validity studies were completed by using test anxiety, depression and beliefs scales, and item analysis. It was decided that IBS have efficient

psychometric properties for using in the field of psychology, but some validity studies are still necessary for IBS-S.

KEY WORDS: Irrational Belief Scale. validity, reliability.

GİRİŞ

Bilişsel-Davranışçı Yaklaşım, Epictetus'un "İnsanlar bir şeylerden değil, bunlara ilişkin bakış açılarından rahatsız olurlar." görüşünden yola çıkılarak oluşturulmuştur (Ellis, 1963). Bu görüşe göre kişilerin duygusal rahatsızlıkları ve işlevsel olmayan inançları, sadece yaşadıkları olaylardan kaynaklanmaz. Yaşanan olaylara yüklenen anlamlar ve yapılan yorumlar, kişilerin duygusal ve davranışsal tepkilerini belirler. Hafif düzeyde iletişim çatışmalarından ciddi ruhsal bozukluklara uzanan güçlüklerle aracılık eden düşünme yanlışlıkları, Ellis'in modelinde akılcı olmayan inançlar (irrational beliefs), Beck'in modelinde bilişsel çarpıtmalar (cognitive distortions) olarak isimlendirilmektedir. Her iki kavramlaştırmada da ortak noktalar; böylesi düşüncelerin işlevsel olmaması (disfunctional), mantıklı ve görgül olarak geçerliği olmayan, buna karşılık gerçekmiş gibi kabul edilen dogmatik bir içeriğe sahip olması ve kişiyi yenilgiye uğratici (self-defeating) örüntüler içermesidir.

Ellis başlangıçta oluşturmuş olduğu 11 akılcı olmayan inancı, daha sonra gözden geçirerek; (a) kişinin kendisiyle ilgili talepkarlığı, (b) diğer insanlarla ilgili talepkarlığı, ve (c) içinde yaşanılan dünyayla ilgili talepkarlığı biçiminde üç temel başlık altında toplamıştır (Bernard, 1995).

*Bu ölçek, yazarın (Türküm, 1999) doktora çalışmasının bir bölümüdür.

** Yard.Doç.Dr., Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi e-posta: asturkum@anadolu.edu.tr

Beck'e göre (Corey, 1991) tipik bilişsel çarpıtmalar ise; seçici soyutlama (selective abstraction), keyfi çıkarım (arbitrary inference), aşırı genelleme (over-generalization), kişiselleştirme (personalization), kutuplaşmış düşünce (dichotomic thinking), büyütme/abartmadır (magnification-exaggeration).

İlgili alanyazında akılcı olmayan inanç örüntülerini ölçmek amacıyla geliştirilmiş bir çok ölçme aracı olmakla birlikte, en sık kullanılan araçların psikometrik özellikleriyle ilgili çeşitli eleştiriler dile getirilmektedir (Malouf ve Schutte, 1986; Smith ve Allred, 1986; Smith ve Zurawski, 1983; Zurawski ve Smith, 1987 gibi). Bilişleri ölçme amacıyla geliştirilmiş olmalarına karşın akılcı olmayan inanç ölçeklerinin, kaygı, öfke, depresyon ölçekleriyle, aynı amaçla hazırlanmış diğer inanç ölçekleriyle olandan daha yüksek düzeyde korelasyon sergilediği vurgulanmıştır. Söz konusu akılcı olmayan inanç ölçeklerinde çok sayıda duygu ifadesine yer verilmiş olmasının bu durumun nedeni olduğu belirtilmektedir.

Alan yazında bilişsel yapıların evrensel olarak görülebileceğinin yanı sıra, kültürel etmenlerden etkilenebileceği de vurgulanmaktadır (Şahin ve Şahin, 1991). Var olan bulguların ve önerilerin ışığında, yurt dışında geliştirilmiş bir ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması yerine, kültürel etmenleri de dikkate alan bir ölçek (AOİÖ) geliştirmek, bu makalede yer alan çalışmaların temel amacını oluşturmaktadır. Sunulan bu çalışma, ölçeğin geliştirilme sürecine ek olarak, kısaltma etkinliklerini de içermektedir. Geliştirilen ölçeğin daha az maddeden oluşan, yanıtlanması kısa süreyi gerektiren, yeterli ve uygulaması kolay, aynı veya daha üst düzeyde psikometrik özelliklere sahip bir biçime dönüştürülmesi hedefi, araştırmacıyı böylesi bir çabaya yöneltmiştir. Böylece çeşitli değişkenlerle, akılcı olmayan inançların ilişkisini irdeleme amaçlı deneysel ve betimsel araştırmalarda, AOİÖ'nin diğer ölçeklerle birlikte kullanılması durumlarında güvenilirliği ve ekonomikliği artırma şansı sağlanacaktır. Ölçeğin kısa formundan Kısaltılmış Akılcı Olmayan İnanç Ölçeği (AOİÖ-K) olarak bahsedilecektir.

YÖNTEM

Örneklem-1

Akılcı Olmayan İnanç Ölçeğinin geliştirilme süreci Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi ile, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Dil Tarih Coğrafya Fakültesi 2. ve 3. sınıf öğrencisi 204 kişiden veri toplanarak gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin 112'si kız (% 54.90) ve 92'si (% 45.09) erkektir. Öğrencilerin yaş ranjı 18-25 olup, yaş ortalaması 20.82'dir.

Örneklem-2

AOİÖ'nin kısaltılması çalışması Anadolu Üniversitesi Edebiyat, Eğitim, Fen ve İletişim Bilimleri Fakültelerinin ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarında okuyan 498 öğrenciden veri toplanarak gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin % 64.86'sı (323) kız, %35.14'ü (175) erkektir. Öğrencilerin yaşları 18 ile 32 arasında değişmektedir.

Veri Toplama Araçları

Sınav Kaygısı Envanteri (SKE)

Spielberger'in geliştirdiği, Öner'in (1990) Türkçe'ye uyarladığı ölçek 20 maddeden oluşmaktadır, ölçeğin duyusallık ve kuruntu olarak iki faktörü olduğu, güvenilirlik katsayısının .94, iki hafta arayla yapılan test-tekrar test güvenilirliğinin .81 olduğu belirtilmiştir. Ölçekten 20-80 arasında bir puan alınmaktadır. Ölçekten alınan puanın yüksekliği sınav kaygısı düzeyinin yüksekliğini yansıtmaktadır.

Beck Depresyon Envanteri (BDE)

Beck'in geliştirdiği, Hisli'in (1988;1989) Türkçe'ye uyarladığı ölçek 21 maddeden oluşmaktadır. Testi iki eşdeğer yarıya bölme yöntemi ile elde edilen güvenilirlik katsayısı .74 olup, farklı örneklerle gerçekleştirilen çalışmalar aracın geçerli ve güvenilir bir araç

olduğunu yansıtmaktadır. (Savaşır ve H.Şahin, 1997). Ölçekten 0-63 arasında bir puan alınmaktadır. Ölçekten alınan puanın yüksekliği, depresyon düzeyinin/siddetinin yüksekliğini göstermektedir.

Fonksiyonel Olmayan Tutum Ölçeği

İnançları ölçmek amacıyla, Weissman ve Beck tarafından geliştirilip, Hisli-Şahin ve Şahin'in (1992) Türkçe'ye uyarladığı ölçek 40 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .79 olup, madde-ölçek korelasyonlarının ortalaması .34, iki yarı test güvenilirliği .72 olarak belirlenmiştir. Ölçüt bağımlı geçerlik çalışmaları sonuçlarına göre; BDI ile .19, Otomatik Düşünceler Ölçeği ile .29 düzeyinde korelasyon göstermiştir. Faktör analizi, ölçeğin dört faktörden oluştuğunu yansıtmaktadır (Savaşır ve H, Şahin, 1997).

Kişisel Bilgi Formu

Bilgi formu; veri toplanan öğrencilerin devam ettikleri üniversite, fakülte ve sınıflar ile yaş ve cinsiyetleri hakkındaki bilgilerin kaydedilmesi amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Akılıcı Olmayan İnanç Ölçeği Maddelerinin Oluşturulması

Akılıcı olmayan inanç örüntülerini maddelere dönüştürme sürecinin ilk aşamasında bu amaçla geliştirilmiş ölçekler, ölçeklerin psikometrik özellikleri ve eleştiriler gözden geçirilmiştir. Ellis'in modelindeki akılıcı olmayışın üç temel kaynağıyla, Beck'in modelindeki bilişsel çarpıtma türlerinden yararlanılarak temalar oluşturulmuştur. Bu temalardan yola çıkarak, hedef kitle olan üniversite öğrencilerinin düşüncelerini yansıtmak için kullandıkları ifade biçimlerinden yararlanılmak istenmiştir. Bu amaçla cümle tamamlama testinden esinlenerek, temalar tamamlanabilir yarım cümleler haline getirilmiştir.

Tamamlanabilir özellikte 41 adet yarım cümleden oluşturulan form Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi 2., 3. ve 4. sınıf öğrencilerinden gönüllü 150

öğrenciye uygulanmıştır. Toplanan verilerle, araştırmacının uygulama öncesi oluşturduğu temalar, yeniden düzenlenerek ölçeğin üçü dolgu maddeli toplam 32 maddeden oluşan deneme formu hazırlanmıştır. Ölçeğin amacını gizlemek amacıyla konmuş olan dolgu maddeleri (filler items) hiçbir yönde puanlanmamaktadır. Likert tipi olan ölçekte tüm maddeler çarpıtma içeren doğrudan ifadeler biçiminde hazırlanmıştır. Cevaplayıcıların yargılarını; 1=Hiç uygun değil, 2=Pek uygun değil, 3=Kararsızım, 4=Oldukça uygun, 5=Tamamen uygun biçimindeki beşli dereceleme göre işaretlemeleri gerekmektedir. Maddeleri ve yanıtlama biçimi belirlenen ölçeğin uygulama aşamasına geçilmiştir.

İşlem yolu

Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları için ölçme araçları seti hazırlanmış ve sınıf ortamında araştırmacı tarafından veri toplama işlemi tamamlanmıştır. Uygulama, istekli olan öğrencilerle gerçekleştirilmiş ve yaklaşık 30 dakika sürmüştür. Toplanan veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) paket programı ile değerlendirilmiştir. Verilerin istatistiksel çözümlemesinde faktör analizi, korelasyon analizi ve t-testi kullanılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde önce Akılıcı Olmayan İnanç Ölçeği'nin (AOİÖ) ve daha sonra da kısaltılmış formunun (AOİÖ-K) geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarına ilişkin elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

I. AOİÖ'nin Güvenilirliği ve Geçerliliği

AOİÖ'nin Güvenilirliği

Akılıcı Olmayan İnanç Ölçeğinin güvenilirliği; içtutarlılık katsayısı ve test-tekrar test güvenilirlik katsayısı hesaplanarak incelenmiştir. Ölçeğin bütünü için bulunan içtutarlılık katsayısı .84'dür. On beş gün arayla elde edilen testin tekrarı güvenilirlik katsayısı .93'dür.

AOİÖ'nin Geçerliği

AOİÖ'nin geçerliğini sınamak için, madde analizi, faktör analizi, sınav kaygısı ve depresyon ölçekleri kullanılarak iki halihazır (concurrent) geçerlik ve iki ayırt edici (discriminant) geçerlik çalışması gerçekleştirilmiştir.

Farklı grupların karşılaştırılmasıyla yapılan madde analizi sonuçlarına göre; bir madde için hesaplanan t değeri anlamsız bulunurken, iki madde için bulunan t değerleri $p < .05$ düzeyinde, diğer 26 madde için bulunan t değerleri $p < .001$ düzeyinde anlamlıdır. Ölçeğin madde-ölçek korelasyonları .24 ile .53 arasında değişmekte olup, her bir madde için bulunan iç tutarlılık katsayıları .82 ile .84 arasındadır.

AOİÖ'nin Örneklem-1'de yer alan öğrencilerden elde edilen verilere temel bileşenler analizi ve varimax rotasyonu uygulanmıştır. Faktör analizi sonucu ölçeğin maddelerinin faktör yükünün .33 ile .81 arasında değiştiği ve toplam varyansın %50'sinin açıklandığı gözlenmiştir.

Hali hazır geçerlik çalışmasına ilişkin bulgular, geliştirilen AOİÖ'den ve Sınav Kaygısı Envanterinden (SKE) alınan puanlar arasında .49 ($p < .001$), AOİÖ'den ve Beck Depresyon Envanterinden (BDI) alınan puanlar arasında ise .28 ($p < .001$) korelasyon olduğunu yansıtmaktadır. AOİÖ'nün, SKE ile korelasyonun beklenildiği gibi, BDI ile olanın ise düşük ancak anlamlı olduğu gözlenmektedir.

Ölçeğin ayırt edici geçerliği, Bilişsel Terapi Modelindeki depresif düşünce biçimi ve bilişsel çarpıtma potansiyeli ilişkisi görüşüne dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Beck'e (1993) göre depresif ve depresyonda olan kişiler, sağlıklı kişilere göre daha yoğun bilişsel çarpıtma üretme eğilimindedirler. Bu görüşe dayalı olarak Türk üniversite öğrencileri için oluşturulan normuna göre (Hisli, 1988) BDI'dan, 17 ve üstünde puan alanlar "depresif", 9 ve altında puan alanlar "depresyonda olmayanlar" olarak iki gruba ayrılarak, bu gruplardaki bireylerin AOİÖ'den aldıkları

puanların ortalamaları t-testi ile karşılaştırılmıştır. Bulunan t değeri (2.03, $p < .05$) anlamlıdır. Diğer bir deyişle, geliştirilen AOİÖ ile, depresif olan ve olmayan iki grubun akılcı olmayan inanç örüntüleri ayırt edilebilmektedir. Ölçeğin diğer geçerlik çalışmasında psikolojik problemleri nedeniyle, Hacettepe Üniversitesi Sağlık, Kültür ve Spor Dairesi Psikolojik Hizmetler Bölümüne başvurup, depresyon tanısıyla yapılan klinik görüşme ve BDI ve AOİÖ uygulanmıştır. İki ölçekten alınan puanlar arasında bulunan korelasyon katsayısı .37'dir.

Sunulan bulgular, 29 maddeli AOİÖ'nin geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin kanıtlar olarak değerlendirilmiştir.

II. AOİÖ-K'nın Güvenilirliği ve Geçerliği

AOİÖ-K'nın Güvenilirliği

AOİÖ-K'nın güvenilirliği; içtutarlılık katsayısı ve test-tekrar test güvenilirlik katsayısı hesaplanarak incelenmiştir. Ölçeğin madde-ölçek korelasyonları .50 ile .52 arasında değişmekte olup, ölçek bütünü için bulunan iç tutarlılık katsayısı .75'dir. On hafta arayla testin tekrarı yöntemiyle bulunan güvenilirlik katsayısı .81 ($p < .0001$)dir.

Yetişkinlerden veri toplayarak gerçekleştirdikleri çalışmalarında Bilge ve Arslan (2001) ölçeğin iç tutarlılığını ve faktör yapısını incelemişlerdir. Anılan çalışmada AOİÖ-K'nın iç tutarlılık katsayısının .71, toplam varyansın %56.12'sini açıklayan altı faktörü bulduğu rapor edilmiştir.

AOİÖ-K'nın Geçerliği

AOİÖ-K'nın geçerliğini sınamak için, faktör analiziyle yapı geçerliği, inanç, sınav kaygısı ve depresyon ölçekleri kullanılarak üç halihazır (concurrent) geçerlik çalışması gerçekleştirilmiştir.

AOİÖ-K, Örneklem-2'de yer alan öğrenci grubuna uygulanmış ve elde edilen verilere temel bileşenler analizi ve varimax rotasyon tekniği uygulanmıştır. Varimax rotasyonunda faktör yükü .40'ın üzerinde olan

maddelerin faktörlere dağılması sağlanmıştır. (Coombs ve Schroeder, 1988). Faktör analizi sonucu bir maddenin bir faktörde kabul edilebilmesi için, o faktördeki yükünün en az .40 olması, bir başka faktörde .20'nin üzerinde bir faktör yükü taşıyor olması ölçüt alınmıştır.

Faktör analizi uygulandığında, maddelerin özdeğeri l'in üzerinde çok sayıda faktöre dağıldığı gözlenmiştir. Faktör analizi sonucunda çok sayıda faktör oluşması durumunda Scree test yapılarak faktör sayısının azaltılması önerilmektedir (Kline, 1994). Scree testde grafik eğrisinin eğiminde oluşan ilk ani değişikliğe kadar olan faktörlerin seçilmesi önerilmektedir. AOİÖ-K için yapılan Scree test sonucu elde edilen grafiğe göre, grafik eğrisinin eğimindeki ilk ani değişiklik, üçüncü faktörde olmuştur. Scree test sonuçlarına dayalı olarak maddelerin üç faktörde toplanması yönünde varimax rotasyonu uygulanmıştır. İşleme sokulan 29 maddeden 15'inin yukarıdaki ölçütleri yansıttığı saptanmıştır. Ölçekte kalmasına karar verilen 15 maddenin özellikleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1- Kısaltılmış Akılcı Olmayan İnanç Ölçeğinin Faktör Analizi Sonuçları

Madde No	FAKTÖRLER		
	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3
3	.68		
6	.51		
8	.68		
10	.74		
17	.61		
13		.69	
15		.69	
18		.63	
19		.58	
26		.58	
12			.63
14			.59
21			.54
22			.62
24			.67
Faktörlerin Değişme Katkısı	15.03	14.54	13.36

Tablo 1'de görüldüğü gibi tüm faktörler toplam varyansın % 42.9'unu açıklamaktadır. Faktör analizinde

faktör yüklerinin toplam varyansı açıklama yüzdesinin 40'ın Üzerinde olması kabul edilebilir bulunmaktadır (Kline, 1994). Uygulanan faktör analizine göre maddelerin dağılmış oldukları faktörlere isim verilebileceği görülmüştür. Birinci faktör toplam varyansın % 15.0'mını açıklamakta olup, onaylanmaya ilişkin akılcı olmayan inanç ifadelerini yansıtan beş maddeden oluşmaktadır ve "Onaylanma ihtiyacı" olarak isimlendirilmiştir. İkinci faktör toplam varyansın % 14.05'ini açıklamakta olup, kişiler arası ilişkilere ilişkin akılcı olmayan inanç ifadelerini yansıtan beş maddeden oluşmaktadır ve "Kişiler Arası İlişkiler" olarak isimlendirilmiştir. Üçüncü faktör ise toplam varyansın %13.4'ünü açıklamakta olup, kişinin kendisiyle ilgili akılcı olmayan inanç ifadelerini yansıtan beş maddeden oluşmaktadır ve "Ben" olarak isimlendirilmiştir.

Araştırmada kız ve erkek üniversite öğrencilerinden elde edilen veriler ayrı ayrı faktör analizine tabi tutulmuş ve maddelerin faktörlere dağılımı değişmemekle birlikte faktör yüklerinin düşük oranda değişim gösterdiği görülmüştür. Kız öğrencilerden elde edilen verilere göre; üç faktörün toplam varyansı açıklama yüzdesi 43.47 olup, faktörlerin açıklama yüzdeleri sırasıyla; 21.88, 11.47 ve 10.12'dir. Erkek öğrencilerden elde edilen verilere göre ise, üç faktörün toplam varyansı açıklama yüzdesi 43.21 olup, faktörlerin açıklama yüzdeleri sırasıyla; 20.96, 12.15 ve 10.10'dur.

Halihazır geçerlik çalışmasına ilişkin bulgular; geliştirilen AOİÖ-K'den ve SKE'den alınan puanlar arasındaki korelasyonun -.03, BDE ile .16 ve bir başka inanç ölçeği olan FOTÖ ile .40 olduğunu yansıtmaktadır.

Sonuç olarak, 29 maddeli AOİÖ'nin, 15 maddesinden oluşan AOİÖ-K ile ilgili işlemler tamamlanmıştır.

TARTIŞMA

Bu makalede, Ellis'in geliştirmiş olduğu Akılcı-Duygusal-Davranış Terapisi ve Beck'in Bilişsel Terapi

Modellerine dayalı olarak, akılcı olmayan inançları ölçmek amacıyla bir ölçeğin (AOİÖ) geliştirilmesi ve bu ölçeğin kısaltılması (AOİÖ-K) süreçleri hakkında bilgi verilmiştir. Ulaşılan bulguların büyük ölçüde, AOİÖ'nin ve AOİÖ-K'nin geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin kanıtları yansıttığı belirtilebilir.

Yirmi dokuz maddeden oluşan AOİÖ'nin ölçek bütünü için bulunan içtutarlık katsayısı .84'dür. On beş maddeden oluşan AOİÖ-K'nin ise ölçek bütünü için bulunan iç tutarlık katsayısı .75'dir. Hesaplanan iç tutarlık katsayıları karşılaştırıldığında; AOİÖ-K için bulunan değerlerin AOİÖ için hesaplanandan daha düşük olması, büyük ölçüde madde sayısının azlığı ile ilgili görülmektedir.

AOİÖ'nin faktör analizi sonuçları; ölçeğin 29 maddenin toplam varyansın % 50.0'sini açıklarken, AOİÖ-K için bulunan değer düşüğü (% 42.9) gözlenmiştir. Bu durum madde sayılarının azaltılmasıyla ölçeğin bütünlüğünde kayıplar olabileceğini düşündürmektedir. Faktör analizi bulguları, AOİÖ-K'nin üç faktörlü yapıya sahip olduğunu yansıtmaktadır. Bu faktörler; Ellis'in Modelindeki (a) kişinin kendisine, (b) diğer insanlara ve (c) içinde yaşanılan dünyaya ilişkin akılcı olmayan inançlar biçimindeki gruplamayı yansıtmaktadır. Kısaltma işlemi sırasında Beck'in modelinde tanımlanan bilişsel çarpıtma türlerini yansıtan maddelerin büyük bir kısmının atılmış olduğu dikkate alınır, AOİÖ-K'nin büyük ölçüde Ellis'in Modelindeki akılcı olmayan inançlarını içerdiği söylenebilir. Bu nedenle daha önce Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği olarak adlandırılmış olan ölçeğin, Akılcı Olmayan İnanç Ölçeği olarak değiştirilmesi uygun görülmüştür.

Kız ve erkek öğrencilerin AOİÖ-K puanlarına uygulanan faktör analizi sonuçları; açıklanan varyans ve faktörlere dağılımın birbirine yakın değerleri yansıtması, AOİÖ-K'nin cinsiyet değişkeninden etkilenmediği, dolayısıyla kız ve erkeklerin akılcı olmayan inanç örüntülerini aynı duyarlılıkta ölçmekte olduğunu yansıtmaktadır.

Hali hazır geçerlik çalışmalarıyla ilgili bulgular, AOİÖ'nden elde edilen puanlarla, Sınav Kaygısı Envanteri'nden alınan puanlar arasında .49 düzeyinde bir korelasyonu yansıtırken, AOİÖ-K'nin aynı ölçekle korelasyonu (-.03) anlamlı bulunmamıştır. AOİÖ'nden elde edilen puanların, Beck Depresyon Envanteri'nden alınan puanlarla korelasyonu .28 düzeyinde iken, AOİÖ-K'nin aynı ölçekle korelasyonu da (.16) anlamlı bulunmamıştır. Bu bulgular kısaltılmış form olan AOİÖ-K'nin geçerliği konusunda kuşku uyandırmaktadır. Ancak AOİÖ-K'den elde edilen puanların, bir başka inanç ölçeği olan Fonksiyonel Olmayan Tutum Ölçeği'nden (FOTÖ) elde edilen puanlarla korelasyonu (.40) beklenen yöndedir. İlgili alanyazında inanç ölçeklerin psikometrik özellikleriyle ilgili eleştirilerin önemli bir kısmı; bu araçların, bilişsel yönlerine de yer verilen kaygı, depresyon, öfke gibi ölçeklerle korelasyonunun, diğer inanç ölçekleriyle olandan daha yüksek bulunmasıdır (Malouf ve Schutte, 1986; Smith ve Allred, 1986; Smith ve Zurawski, 1983; Zurawski ve Schutte, 1986). Bu çalışmada AOİÖ-K'nin, FOTÖ ile korelasyonu geçerliği açısından bir kanıt olarak görünmekle birlikte, ölçeğin (AOİÖ) ilk haliyle FOTÖ karşılaştırılması yapılmamış olduğu gözardı edilmemelidir.

Sonuç olarak, gerçekleştirilen geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının bulgularına dayalı olarak; AOİÖ'nin alanda kullanılabilir yeterlikte psikometrik özelliklere sahip olduğu, kısaltılmış formu olan AOİÖ-K'nin, ise ek geçerlik çalışmalarıyla irdelenmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Beck, A. T. (1993). Cognitive therapy: past, present and future. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*.61(2), 194-198.
- Bernard, (1995). It's prime time for Rational Emotive Behavior Therapy: current theory and practice, research recommendations, and predictions. *Journal of Rational-Emotive*

- and **Cognitive-Behavior Therapy**, 13(1), 9-27.
- Bilge, F. ve Arslan, A. (2001). Yetişkinlerin akılcı olmayan düşüncelerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, 2 (16), 23-31.
- Coombs W. ve H. Schroeder, (1988). An analysis of factor analytic data. **Personality and Individual Differences**, 9, 79-85.
- Corey, G. (1991). **Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy**. California: Brooks/cole Publication Company, Monterey,
- Ellis, A. (1963), **Reason and Emotion In Psychotherapy**. Secaucus, NJ: LyleStuart.
- Hisli, N. (1988) Beck Depresyon Envanterinin geçerliği üzerine bir çalışma. **Psikoloji Dergisi**, 6(22), 118-126.
- Hisli, N. (1989) Beck Depresyon Envanterinin üniversite öğrencileri için geçerliği ve güvenilirliği. **Psikoloji Dergisi**, 7(23), 3-13.
- Kline, P. (1994). **An Easy Guide to Factor Analysis**. UK: Routledge.
- Malouff, J.M. ve Shutte, N.S. (1986) Development and validation of a measure of Irrational Belief. **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, 54(6), 860-862.
- Savaşır, I. ve N. H. Şahin, (1997). **Bilişsel -Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler**. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Smith, T.W. ve Allred, K.D. (1986) Rationality revisited: a reassessment of the emperical support for the Rational-Emotive Model. **Advance in Cognitive-Behavioral Research and Therapy**, 5, 63-87.
- Şahin, N.H. ve Şahin, N. (1991) Bir kültürde fonksiyonel olan tutumlar bir başka kültürde de öyle midir? Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeğinin psikometrik özellikleri. **Psikoloji Dergisi**, 7(26), 30-40.
- Öner, N. (1990). **Sınav Kaygısı Envanteri Elkitabı**, İstanbul: Yüksek öğrenimde Rehberliği Tanıtma ve Rehber Yetiştirme Vakfı yayını No:1.
- Türküm, S. (1999). Bilişsel-Davranışçı Yaklaşımaya dayalı grupla psikolojik danışmanın bilişsel çarpıtmalar ve iletişim becerileri üzerindeki etkisi. Yayınlanmış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi. TC Anadolu Üniversitesi Yayınları: No. 1118, Eğitim Fakültesi Yayınları: No. 56, Eskişehir.
- Zurawski, R. M. and Smith, T. W. (1987). Assessing irrational beliefs and emotional distress: Evidence and implications of limited discriminant validity. **Journal of Counseling Psychology**, 34(2), 224-227.